

УДК 7.012:
658.512.2

DOI:10.30857/2617-
0272.2019.1.4.

БІЛЕЙ-РУБАН Н. В., СЕДОУХОВА Є. В., ПЕТРУСЬ Л.М, ПОЛУДА С.Н.
Мукачівський державний університет

ЕТНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОГО СТРОЮ ГУЦУЛЬЩИНИ

Мета. Метою дослідження є комплексне вивчення творчого надбання Гуцульщини, а саме складових гуцульського мистецтва, гуцульського обрядового та повсякденного вбрання та його декору на основі доробку музейних експонатів, зокрема музею прикладного мистецтва Закарпаття в Мукачівському державному університеті, а також власних джерел авторів.

Методика. Дослідження базувались на методах системного підходу, порівняльно-історичної реконструкції народного строю, використанні мистецтвознавчого аналізу.

Результати. Систематизованими є конкретні види гуцульського мистецтва на основі аналізу етнографічного регіону, який охоплює Гуцульщина. Вибрано та визначено елементи гуцульського чоловічого та жіночого строю з узагальненням його компонентів та з чітким встановленням специфіки оздоблення й декорування відповідно до конкретних місцевостей Гуцульщини. Запропоновано етапи вивчення та дослідження гуцульського народного строю як теоретико-методологічної основи для проектування сучасного одягу з етнoeлементами.

Наукова новизна полягає в характеристиці конструктивного устрою складових комплексу гуцульського чоловічого та жіночого вбрання, елементів його декорування та способів виготовлення, як основи для художнього проектування виробів з етнoдизайнерською компонентою.

Практична значущість. Запропонований підхід дав можливість описати особливості гуцульського строю та глибше вивчити специфіку його створення, що у свою чергу сприятиме використанню отриманих результатів у методології художнього проектування промислових виробів з використанням етномотивів.

Ключові слова: Гуцульщина, етноособливості, гуцульський чоловічий та жіночий костюм, декорування, мистецтво.

Вступ. З давніх давен кожній цивілізації характерні власні стильові характеристики щодо оформлення, внутрішнього наповнення, декорування, поділу за призначенням того чи іншого виду одягу. З покоління в покоління передавались накопичені протягом багатьох років традиції та таємниці виготовлення, декорування й створення як одягу в цілому, так і окремих його складових. Відтак, окремо взяте покоління залишало власний відбиток на зовнішньому вигляді вбрання населення, його специфіці, тому дослідження як самого гуцульського строю та його складових, так й умов, в яких

він створювався, засобів та методів виконання оздоблення та декорування, прив'язаність форми та орнаментики до вірувань та вподобань визначеної групи українців є цікавим й актуальним науковим напрямом.

Аналіз попередніх досліджень. Протягом багатьох століть земля Гуцульщини підпорядковувалася іноземному пануванню, і, відповідно, на населенні відображалася асиміляторська політика угорських, австрійських та польських поневолювачів. Та незламний характер гуцулів став основою для збереження національних особливостей

даного етнографічного регіону. Дослідження гуцульського краю та особливостей гуцульського мистецтва проводились як українськими, так і закордонними дослідниками [2, 4, 5]. Певна частина праць стосується гуцульського господарства, окремих складових мистецтва, і навіть безпосередньо вишивки чи деяких елементів гуцульського строю в контексті етногрупи, яка представляє український народний стрій [3, 5-7].

Наявні фахові публікації Т. Кари-Васильєвої, В. Коцан, Т. Ніколаєвої, О. Никорак, Г. Стельмашук [1, 2, 7-10] свідчать про постійну цікавість дослідників до українського народного одягу, актуалізуючи його особливості, декоративне оформлення, орнаментику тощо. В останнє десятиліття видана низка публікацій, які розкривають сутність певного етносу та надають характеристику окремим етнографічним районам України [6-8]. Проте, втілення творчого надбання Гуцульщини як культурної спадщини Карпатського регіону України в сучасні промислові вироби з етномотивами, в тому числі і проектування одягу потребує глибокого вивчення та аналізу гуцульського життєвого мистецтва.

Постановка завдання. Метою роботи є вивчення та дослідження гуцульського строю як джерела творчості для розробки нових рішень сучасного одягу, яке спирається на особливості конструктивного та художньо-колеристичного вирішення народного одягу карпатських українців. Враховуючи те, що відомості про гуцульський народний стрій доволі фрагментарні, власні вивчення, аналіз та дослідження викладені в такому порядку:

- характеристика Гуцульщини як етнографічного регіону в умовах географічної ізольованості якого формувалась матеріальна та духовна культура українських горян;

- аналіз складових гуцульського мистецтва;

- визначення характерних особливостей формування гуцульського строю та його декорування як джерело творчості для проектування сучасних ансамблів одягу.

Результати дослідження. Географи, фольклористи, етнографи, історики та велика кількість дослідників Гуцульщини в різні часи намагались чітко виокремити та визначити основні риси гуцулів як етнічної групи та географічне положення регіону, який вони населяють. Для кожного з них пріоритетними були певні характерні особливості з життя горян. Так, цікавими є дослідження В.Шухевича, який досить глибоко вивчав цей Карпатський регіон. В своїй праці «Гуцульщина», що була видана 1870 р., Володимир Шухевич, презентував визначення назви гуцул зі слів самих жителів цього регіону. Так виходить, що гуцулами горяни називають своїх коней, а вже через тих коней і їх самих почали так називати. А вони самі себе називають *креснеки*, *руснаки* [10, С. 52]. Але, спираючись на історичні факти, В. Шухевич визнає, що сама назва гуцул не є старою, а не так вже і давно вживаною, так як в документах 1972-1793 року такої не зустрічається.

Цікавим для досліджень є і географічне відмежування гуцульського краю. За даними багатьох дослідників Гуцульщини істинно гуцульськими вважаються землі в районі сіл Косова, Космач, Шверів, Акрешори, Брустурів, Мишин, Верховина, Криворівня, Замагора, Ясіня; поселень навколо сточиш рік Прута, Черемошу, Серету, Тиси., землі біля гір Сучава і Надвірнянська Бистриця. Сьогодні до складу етнографічного регіону, який охоплює Гуцульщина, входять гірські райони трьох областей Східних Карпат: Чернівецької, Івано-Франківської та Рахівський район Закарпатської області.

Аналіз складових гуцульського мистецтва. Обдарованість та вміння відображати власні вірування й вподобання гуцулів чітко простежується в їхньому мистецтві. Не дивлячись на географічну відокремленість, вони змогли створити власний характерний колорит, потужний темперамент орнаментів та мелодійну колористику вишивок й оздоблення. Всюди простежується збереження традиційних технік виконання та поєднання певних елементів декорування, а вміння створювати справжні мистецькі вироби передавалось з покоління в покоління. Тому, на основі опрацювання наявного музейного доробку, літературних джерел та власних матеріалів можна стверджувати, що найбільш вагомими для загального розвитку мистецтва є ткацтво, вишивка, килимарство, художня обробка шкіри та металу, а також різблярство та розпис на склі. Яскравим прикладом є гуцульська різьба по дереву. Майстерності різблення навчалися довгий час, і пройшовши не один рік вдосконалень на Гуцульщині виокремились три школи різблярства: Річківська, Брустурська та Косівська. На високому рівні була майстерність гуцулів у таких ремеслах як малювання на склі, кераміка, ткацтво та килимарство. Наведене вище свідчить, що гуцульський край цілком виправдано називають одним з самих насичених та багатих на різні види ремесл. Тут можна у народних виробках «прочитати» не лише сучасні віяння, а й вірування та вподобання гуцулів, їх ставлення до навколишнього середовища, до всього живого та їхнє вміння максимально використовувати дари природи.

Характерні особливості формування гуцульського строю. Ткацтво, вишивка, художня обробка металу та шкіри поєдналися у гуцулів у цілісний та неповторний за своїм декоративним і художньо-колористичним вирішенням образ національного костюму. Не рідко

можна почути як гуцули говорять про свій традиційний костюм, що у гуцула він підкреслює його чоловічу сутність – мужність, а у гуцулки – красу. Майстерність виконання вбрання, його оздоблення та декор і сьогодні надихають дизайнерів сучасності для створення нових видів одягу.

На Гуцульщині побутовало кілька видів плечового вбрання як для жінок, так і для чоловіків. Сьогодні народний стрій з усіма атрибутами зустрічається дуже рідко. Подекуди ще можна знайти майстрів, що виготовляють вироби зі шкіри, дерева, кераміки використовуючи давні технології, проте всі свої знання вони передають в межах родини, як певну сімейну реліквію.

Стрій Гуцульщини є найяскравішим серед строїв етнічних груп, що проживають на території нашої держави. Кожен район Гуцульщини має власні особливості щодо складових та декорування строю, тому доцільно розглядати окремо складові комплексу чоловічого та жіночого гуцульського строю (рис. 1).

Виконавши аналіз чоловічого строю на прикладі верхнього плечового одягу можна стверджувати, що у костюмі гуцула гармонійно поєднано досконале колористичне вирішення. При цьому, найяскравішим компонентом гуцульського костюму є *кептар* – вид одягу, який входить до складу як чоловічого, так і жіночого комплексу вбрання. За зовнішнім виглядом кептар можна описати як безрукавку, виготовлену з овечого хутра, та з різноманітною оздобою: вишивка, аплікація, всілякі плетіння зі шкіри, кольоровий сап'ян, об'ємні кульки, виготовлені з вовни, блискучі латунні кільця-капслі, дармовіси та китиці. За кептарем чітко визначалось, де проживав його власник. Проаналізувавши зібрані матеріали, літературні джерела [5, 7], систематизовано види оздоблення гуцульських кептарів відповідно до тієї чи іншої місцевості (табл. 1).

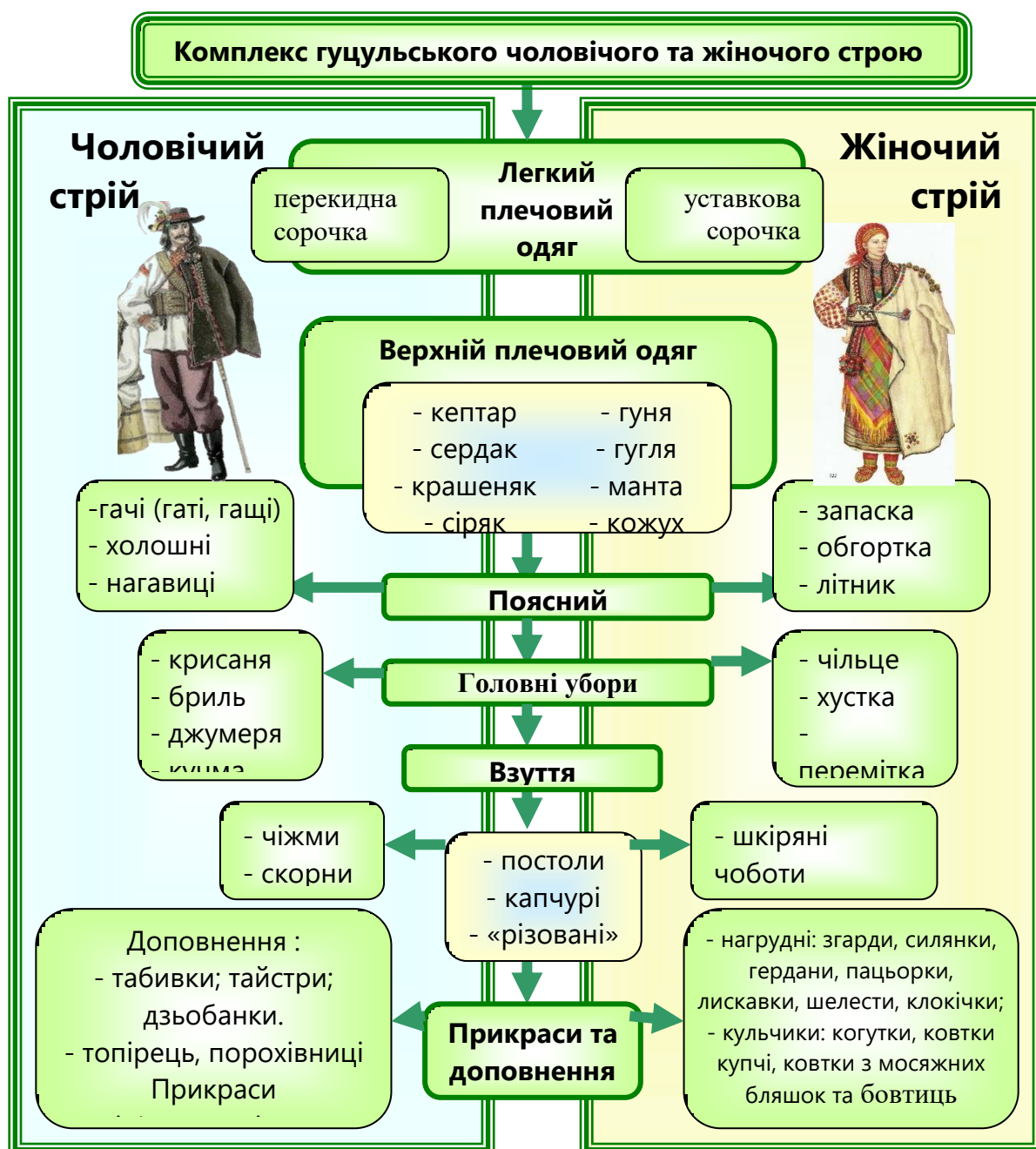

Рис. 1. Складові комплексу чоловічого та жіночого гуцульського строю

Одним із видів плечового одягу гуцула був сердак, який одягали взимку поверх кептаря. Сердак – верхній одяг прямоспинного вільного крою, виготовлений із червоного сукна. Крій гуцульського сердака подібний до крою бойківського сірака чи топольської свити. Це простий крій, побудований на поділі тканини на прямокутники з подальшим

складанням у виріб. Для розкроювання сердака, полотнище складалась вдвоє, на лінії перегину вирізався отвір для горловини. Передня частина слугувала для отримання двох пілочок. По боках вшивались клини, які вгорі доходять до пройми рукавів. Окрасою сердака слугують яскраві петлі зі шнуру, зав'язки з китицями або кульками на кінцях – дармовісами, які

кріпилися до коміра-стійки. Подекуди два шнурки з'єднували китицями, які перекидали на спину і називали бовтицями. Їх використовували тоді, коли носила сердак накинутим на плечі. Характерною

оздобою сердака є також насичена орнамента вишивки, що розміщувалась на комірі, швах та грудях де переважаючими були червоні, оранжеві та зелені кольори.

Таблиця 1. Види оздоблення гуцульських кептарів

Види оздоблення кептарів	Назва села, району							
	Космач	Верховина	Пістинь	Ферескуля	сmt. Ясіня	м. Рахів	Розтоки	Кути Вижницький, Чернівецький райони
Обшивання сап'яном, різноколірна вишивка хрестиком					+			
Широка смуга рель'єфного вишивання вздовж країв пілочок		+						
Чіткий графічний малюнок темно-коричневих спіралеподібних фігур, аплікації на світлому тлі			+					
Обшиті чорним хутром і темно-вишневою смугою із сукна						+		
Обшиті аплікацією, яка густо прикрашена каплями	+							
Коричневі зубці зі сап'яну вздовж краю		+						
Численні завитки з червоного сап'яну по всій поверхні кептаря з утворенням під грудьми широкого орнаментального поясу							+	
Перевага рослинного орнаменту						+		
Обшиття переду лисячим хутром та 2 ряди кольорових кісок					+			
Поєднання геометричного та рослинного орнаменту								+
Обшиті сірим смухом, коричневим та зеленим сап'яном і каплями		+						
Обшиті чорною вовняною тасьмою, вишивка хрестиком							+	
Обшиті ракоподібними візерунками – «рачками»			+					
Перевага червоних, темно- вишневих кольорів							+	

Ще одним, мало поширеним в наші часи, давнім плечовим одягом гуцулів є гугля та гуня, також використовувані на території Закарпаття. *Гугля* – довгий, перегнутий вдвоє шмат сукна, зшитий по довжині з одного боку, який на грудях зашпелюється за допомогою черпаг. На зовнішній вигляд вона нагадує плащ без рукавів, без горловини та з капюшоном. Виготовляли чоловічу гуглю з білого сукна, по шву і по краях її прикрашали грубим

вовняним кольоровим шнуром, а в якості зав'язки у верхній частині обидвох піл прикріпляли шнурок-бовтиці. Особливим і не схожим на попередній плечовий виріб є *гуня*, для виготовлення якої використовували спеціальне сукно білого кольору. Під час виробництва в ньому пропускались пучки вовни, які звисали по тканині імітуючи ворс характерний для овечої шкіри. За своїми конструктивними складовими, гуня складніша за гуглю. Вона

має рукави, а горловину обробляли червоним сукном або шкірою.

Для холодної пори року гуцули використовували і хутряні кожухи, довжиною нижче лінії стегон. Кожух побутував на території Галицької Гуцульщини, а на території Рахівської Гуцульщини його довжина сягала до лінії колін. Також рахівські кожухи виділялись завдяки додатковим членуванням пілочок та спинки, наявністю додаткових деталей крою в нижній відрізній частині, яка мала трапецієвидний вид та була розширена до низу. Оздоблювались кожухи аплікаціями зі шкіри, обрамлювались сап'яном, шнурами, кольоровими кутасиками, що характерно для космацьких кептарів. В табл. 2 систематизовано чоловічий плечовий одяг гуцулів.

До складу чоловічого гуцульського строю входить перекидна сорочка, яку виготовляли з білого полотна. Вона мала розріз по середині грудей спереду та вшиті по прямій рукави з клиновидними вставками. Виріз горловини оброблявся коміром-стійкою, а низ рукава був зібраним. Окрім перекидних присутні також і уставкові сорочки, для яких характерними є комір-стійка, стягнутий червоною стрічкою або застібнутий ґудзиком чи запонкою-трісункою.

В чоловічих сорочках елементом декорування була вишивка, яку розміщували на комірі, манжетах та швах. Сорочку носили поверх штанів і підперезували широким шкіряним поясом – *чересом*, який оздоблювали візерунковим тисненням та низкою фігурних пряжок. Додатковою прикрасою гуцульського реміня є черпаги – пряжки, майстерно прикрашені різними візерунками. Виготовляли черпаги в переважній більшості з латуні. Зображення різновидів чоловічих сорочок наведено на рис. 2. Поясний одяг гуцула (штани, гачі, колоші) були простого крою (рис. 3). Штани

виготовляли з двох складених по довжині полотен, з'єднаних перемичкою і у верхній правій паховій частині вони містили розріз. Штани носили відповідно до сезону. Так в теплу пору року носили штани із доморобного білого полотна – *поркениці*, *портяниці*, які кріпили на поясі за допомогою мотузка-очкура, а нижню їх частину заправляли у вовняні шкарпетки або онучі, прив'язані до ноги мотузками – волоками. Взимку ж носили штани, виготовлені переважно з червоного, рідше чорного конопляного сукна, які носили на випуск і називали *крашениці*. Шви зашивали стрічкою ланцюжкового стібка шириною 1-1.5 см. На червоному сукні цей шов виконували темно-оранжевою, зеленою та золотистою ниткою, а на сукні іншого кольору вишивали, відповідно, червоною, зеленою та золотистою нитками. Ще одним видом поясного вбрання були сукняні гачі та колошні, зшиті із білого грубого сукна.

Невід'ємним атрибутом гуцульського костюму є головні убори – *крисаня*, для літньої пори *бріль* – солом'яні капелюхи. Взимку ж використовувались шкіряні шапки-клепані, смушеві – *джумері* та *кучма*.

Цікавими є і гуцульські торби. Заможне населення використовувало *табівки* – шкіряні набедрені сумки. Бідніші верстви населення використовували *тайстри*, *дзьобанки* – виготовлені з вовни смугасті чи клітчасті торби.

Роль взуття в гуцулів відігравали *постоли*, що мали характерні загострені носи. Постоли також прикрашали і дбали про їхній вигляд. Застібки в них були металевими, на шкірі був тиснений або прошитий вузькими ремінчиками орнамент, прикрашений каплями. Багатша частина населення могла собі дозволити окрім традиційних постолів мати ще і чобітки з халявками із тонкої шкіри – *чіжми*, *скорни*, чи з твердими халявками – *сару*.

Таблиця 2. Види чоловічого плечового одягу гуцулів

Чоловічий плечовий одяг	Конструктивний устрій чоловічого гуцульського сердака	
	<p>1 – пілочка та спинка, 2 – деталі обшивки борта, 3 – деталі рукава, 4 – клиноподібна ставка для розширення сердака, 5 – комір-стійка</p>	
	<p>Конструктивний устрій гуцульського кожуха на прикладі Косівського району Івано-франківської області</p>	
<p>1 – спинка, 2 – пілочка, 3 – рукава та манжети, 4 – хутряний комір, 5 – хутряні обшивки пілочок та спинки кожуха, 6 – накладні кишені</p>		
<p>Конструктивний устрій гуцульської гуні</p>		
<p>1- пілочки та спинка, 2- деталь рукава, 3- комір-стійка</p>		

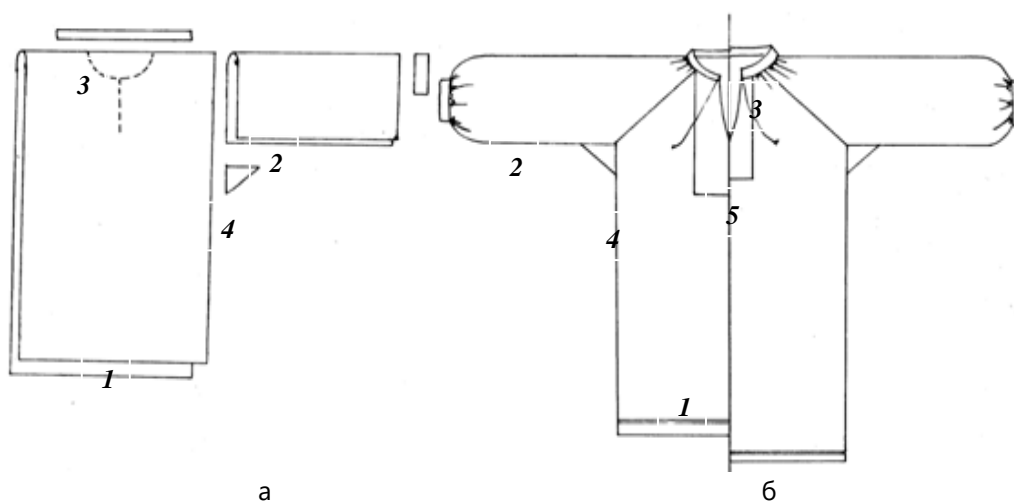

Рис. 2. Конструктивний устрій чоловічої гуцульської сорочки: а – перекидна сорочка (1 – стан (пілочка, перед), 2 – рукав, 3 – комір-стійка, 4 – клин); б – уставкава сорочка (1 – стан, 2 – рукав, 3 – комір-стійка, 4 – клин, 5 – уставка)

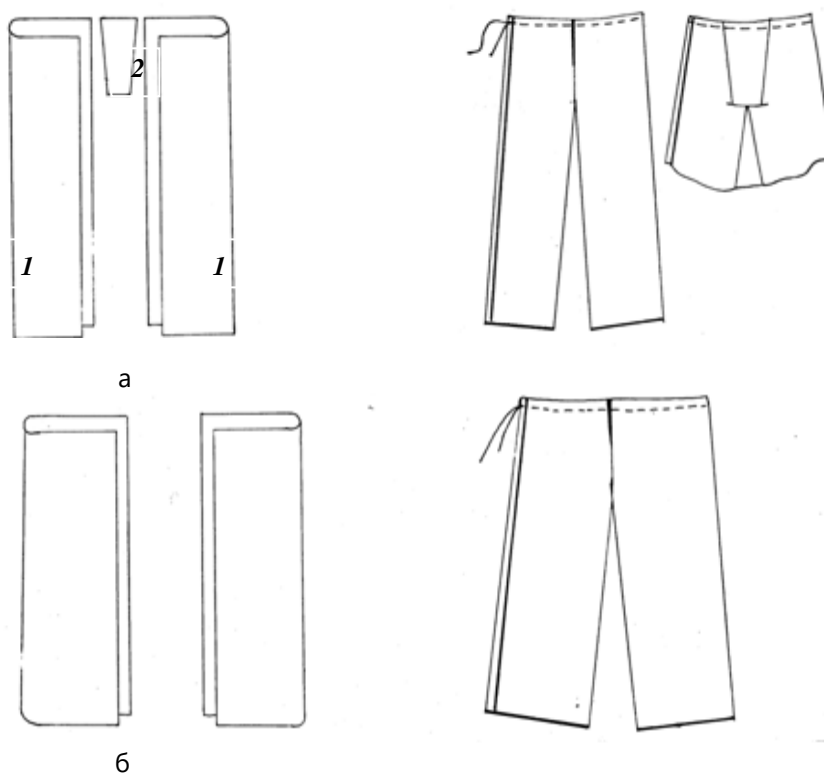

Рис. 3. Конструктивний устрій чоловічого поясного вбрання: а – гачі з трапецієвидною вставкою (1 – передньо-задня деталі штанин гач, 2 – задня трапецієвидна вставка); б – колошні

Окремо можна виділити також і вбрання пастухів Гуцульщини, яке за своєю мальовничістю та оздобленням майже не відрізнялось від традиційного народного. Сорочка льняна, аналогічна вищеописаним, одягалася поверх вузьких штанів, які

виготовляли з льняного конопляного доморобного полотна. На Галицькій Гуцульщині їх називали «поркениці», на Буковинській – «портки», а на Закарпатській – «білі гаті». У свята і холодну пору року поясний одяг пастухів був вже іншим: на

Галицькій Гуцульщині – «гачі», на Буковинській Гуцульщині – «волосянки». За старим звичаєм сорочку та штани пастухи виварювали в топленому або в овечому маслі та носили протягом всього пасовищного сезону [3, 6]. Такий процес обробки давав можливість продовжити життєвий цикл одягу, запобігав зношеності та руйнуванню природними шкідниками. Сорочки, оброблені в такий спосіб, називали мазанками. За віруваннями гуцулів, не можна було замінити сорочку-мазанку на іншу, так як можна позбутись полонинського благословення.

Проте, найяскравішим та різноманітнішим за своїм зовнішнім виглядом є жіночий стрій. Адже ще з давніх часів жінка прагнула виділитись, привернути до себе увагу. Гуцульська жінка

не лише вела домашнє господарство, вона ще й створювала унікальний за своїм виглядом одяг. Вона вмiла зшити сорочку, прикрасити її знаковою вишивкою, знала як виготовити полотно для тієї чи іншої речі. Ткали гуцулки не лише полотна одягового призначення, а ще й скатертини.

Основу плечового жіночого строю складає біла сорочка, яку виготовляли як з уставками, так і без них. Крій сорочки перегукується з рештою українських сорочок. Вона складалася з двох частин: верхньої (виготовленої з тонкого полотна) – станка (пілоки) та нижньої (виготовленої з грубого полотна) – підточки (нижньої частини пілоки). Були також і суцільні (дводільні) сорочки. Схематичне зображення та деталювання видів гуцульських жіночих сорочок наведено на рис. 4.

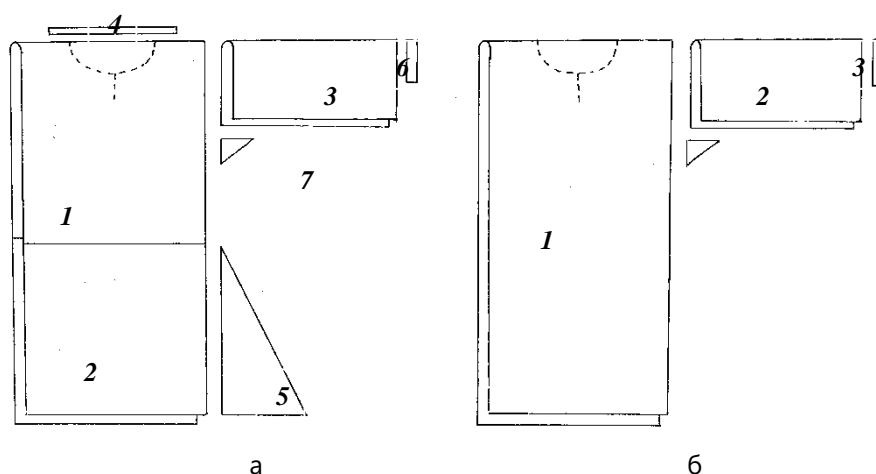

Рис. 4. Конструктивний устрій жіночої гуцульської сорочки: а – дводільна сорочка (1 – станок, 2 – підточка, 3 – рукав, 4 – комір, 5 – третільниця (характерна для Рахівських сорочок), 6 – чохла (манжети), 7 – клин); б – дводільна сорочка «морщєнка» (1 – стан, 2 – рукав, 3 – чохла (манжети), 4 – клин)

Те, що в основі сорочки закладено спільний з рештою регіонів України крій, зовсім не робить її схожою з іншими. Адже Гуцульщина об'єднує в собі велику кількість районів, для кожного з яких характерними є певний орнамент, кольорове вирішення та композиційне вирішення і насичення сорочки вишивкою. Аби майстерно

створити сорочку потрібно було знати і ряд характерних конструкторських особливостей розкрою та складання сорочки, розміщення вишивки на ній. Від так крій сорочки гуцульської складався з підточки, широких рукавів з «морщєнем» – зібрані біля шиї лляною білою або фабричною червоною нитками [1, 9]. Не

дивлячись на те, що в основному гуцульська сорочка мала подібний крій, вишивка, гармонійне поєднання кольорів та елементів орнаменту, що її наповнюють, в композиціях створювали неповторні зразки майстерності народного вжиткового мистецтва.

Поверх сорочки жінки одягали кептар, а в зимню пору короткий кожух, сердак, який виготовлявся аналогічно до чоловічого, відмінність полягала лише в

оздобленні. На рис. 5 наведено види гуцульських кептарів, що є спільними для чоловічого та жіночого комплексу вбрання. Жіночий кептар можна назвати справжнім витвором мистецтва завдяки його багатому декоруванню великою кількістю аплікацій, вишивки, вовняними кутасиками та мідними каплями, залежно від територіальної приналежності та звичаїв даного культурного осередку.

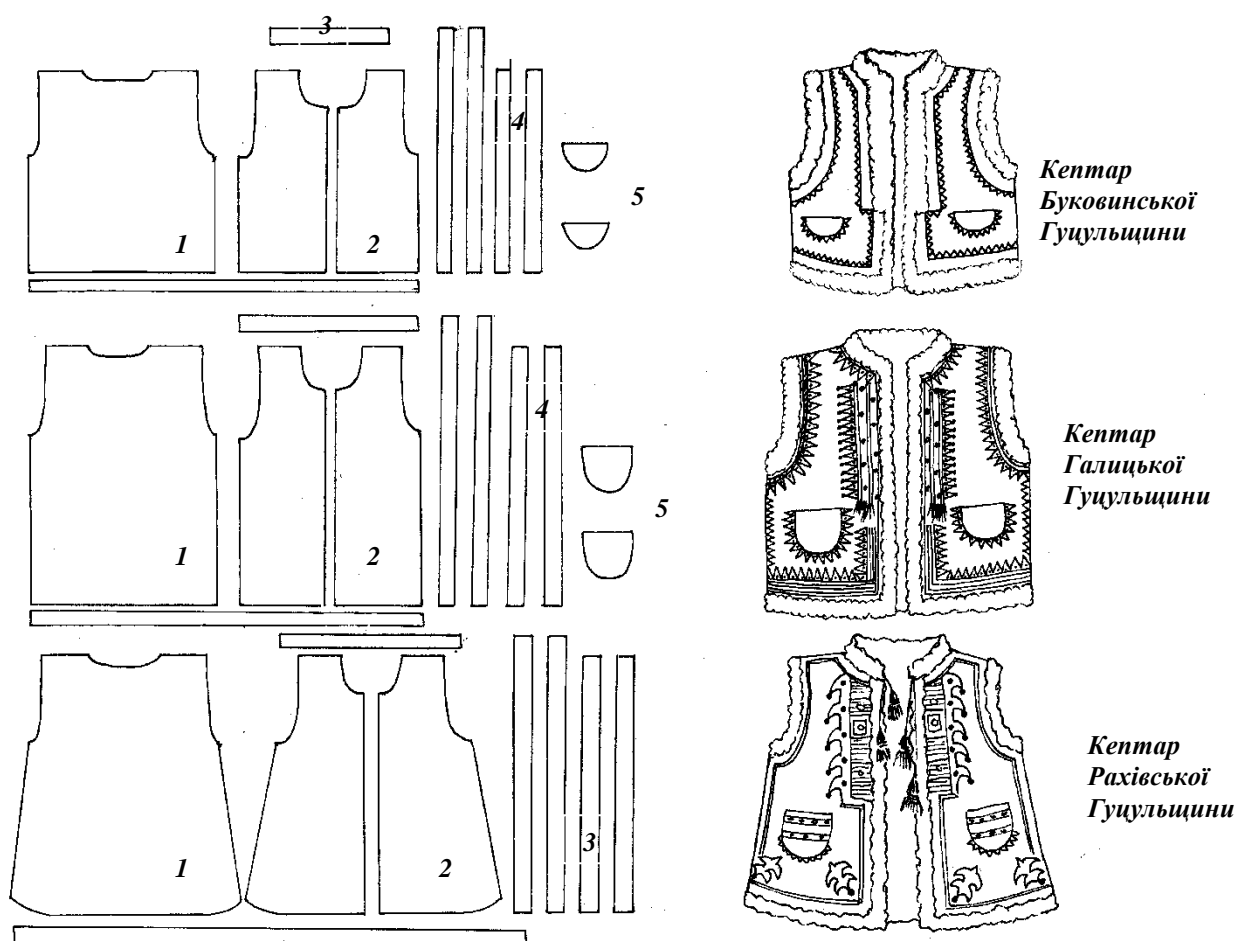

Рис. 5. Різновиди та схеми деталей жіночих кептарів:

1 – спинка, 2 – пілочки (передня частина), 3 – комір-стійка, 4 – хутряні обшивки переду, нижнього зрізу та пройми кептаря, 5 – накладні кишені

Поясне вбрання гуцулок мало також свої характерні особливості, і виділялось як зовнішнім виглядом, так і поєднанням кольорів та технік ткання. Існувало кілька видів запасок: «запаски-поперечки»,

«горбатки», «чорногузки», «околячки», «обгортки», «опинки».

Багато досліджень проводилося щодо подібності та характерним особливостям гуцульських запасок в результаті чого

можливо узагальнити ознаки запасок і виокремити три основні комплекси домотканих виробів та їх територіальну приналежність, що сформувались на Гуцульщині в кінці XIX – середині XX ст.:

- Центральний (Галицький), де поширеними були двополі запаски («попередниці», «позадниці»), одноплатові («горбатки», «чорногузки»). Територіально до складу цього району входять Косівський, Верховинський, південь Надвірнянського р-ну Івано-Франківської області;

- Західний (Закарпатський) – характерне використання тільки запасок з двоплатовими пасками. Це – Рахівський р-н Закарпатської області;

- Південно-східний (Буковинський). Для цього району характерне існування одно- і двоплатових запасок («попередниць», «позадок»,

«околячок») та одноплатових обгорток («горбаток», «чорногузок»). Також входить Путильський район та гірські села Вижницького р-ну Чернівецької обл.

Запаски ткали довжиною приблизно 70 – 80 см, до верхніх країв прив'язували різнокольорові шнурки – «баюри» для фіксації виробу на талії. Задня запаска була довшою на 5-7 см від передньої, а самі різновиди «обгортки» відрізнялись від запасок більшими розмірами. Кожному району Гуцульщини притаманні свої характерні особливості не лише форми запасок, але і їх колористичне оформлення, способи створення й розміщення орнаментових частин на них. Рис. 6 унаочнює конструктивний устрій кількох видів поясного вбрання гуцулок та деталі крою.

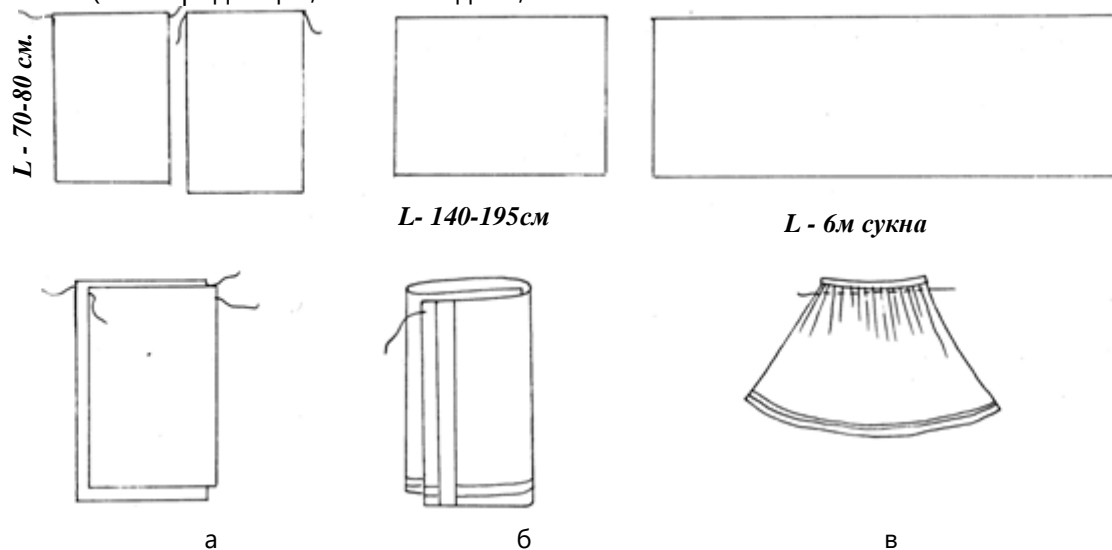

Рис. 6. Конструктивний устрій гуцульського жіночого поясного вбрання:

а – запаска, б – обгортка, в – літник

Для запасок Косівського району характерними є наявність широкої палітри глибоких теплих (яскраво-оранжевих) або дещо холоднуватих тонів з поєднанням контрастних. Для запасок Верховинського осередку (зокрема і с. Замагора) типовим є поєднання безлічі симетричних та асиметричних композиційних структур, смуги в рапортах та колористика

використаного матеріалу (темно-коричневі, вишневі). Особливістю запасок Буковинської Гуцульщини є симетричні смуги.

Отже, вивчивши чоловічий та жіночий стрій Гуцульщини окреслено характерні особливості та ознаки як результат дослідження народного костюма, які надано на рис. 7.

Рис. 7. Особливості чоловічого та жіночого гуцульського строїв

Окреме місце в жіночому костюмі гуцулок відведене головному убору, який мав не лише чіткі стильові характеристики, а й віковий поділ. Так, молоді дівчата заплітали одну або дві коси, вплітаючи в них червоний гарус, і вкладали коси вінкоподібно на голові. Молоді жінки покривали голову червоною хустиною, бахрома якої звисала над лобом та по боках, і кінці зав'язувались ззаду. Старші жінки покривали голову переміткою, а взимку голови прикривали великими вовняними «фустками».

Роль взуття у жіночому як і в чоловічому костюмі, відігравали, шкіряні постоли, які вдягались на капчурі, у верхній

частині прикрашені вив'язаними орнаментованими смугами. Використовували також шкарпетки зі сукна – капці, онучі, верхню частину яких прикрашали тоненькою лінією вишивки. Також носили заможні жінки і шкіряні чобітки, які в різних районах називали «рісовані» чоботи, «чорногузи».

Гуцулки використовували різноманітні прикраси: мідні перстені, браслети, виплетені із різноколірної вовни та виготовлені з міді, згарди, металеві дзвіночки (колокільця-шелести), венеціанське монисто або, як його ще називали гуцули, «писані пацьорки», гerdани, плетінки та селянки.

Висновки. Окреслено особливості Гуцульщини як етнографічного регіону України з вказанням основних його характеристик, які сформувались в умовах географічної ізольованості та при іноземному пануванні. Проведені дослідження підтвердили актуальність використання народного надбання Гуцульщини, що формують перспективу використання етнодизайнерських підходів. Накопичений фактологічний та речовий матеріал дозволили узагальнити і представити особливості гуцульського народного строю та систематизувати складові комплексу чоловічого та жіночого гуцульського одягу. Викладені дослідження гуцульського народного костюму слугують теоретико-методологічною базою для художнього проектування сучасних ансамблів одягу з етноелементами. Представлені конструктивні вирішення народного одягу карпатських українців та відповідна структуризація етноособливостей гуцульського костюма є джерелом для розробки сучасного одягу з етномотивами.

Література

1. Білан М. С., Стельмашук Г. Г. *Український стрій* : навч. посіб. Львів: Фенікс. Ін-т народознавства НАН України, Львівська академія, 2000. 328 с.
2. Choroszy J. A. *Huculszczyzna w literaturze polskiej*. Wrocław: INNE, 1991. 372 s.
3. Гошко Ю. Г., Жолтовський Ю. Г. *Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження*. Київ: Наукова думка, 1987. 472 с.
4. Гошко Ю. Г. *Населення Українських Карпат XV-XVIII ст.: Заселення. Міграції. Побут*. Київ : Наукова думка, 1976 . 205 с.
5. Gudowskii J., Brykowski R., Hacquet B.. *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników: wybór tekstów z*

lat 1795-1939. Warszawa: Wydawn. Akademickie Dialog, 2001. 248 с.

6. Коцан В. *Народний одяг гуцулів Рахівщини: XIX – перша половина XX ст.* Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 164 с.

7. Коцан В. Традиційне жіноче поясне вбрання українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. *Народознавчі зошити*. 2016. № 1. (127). С. 74-92.

8. Ніколаєва Т. *Український костюм. Надія на ренесанс*. Київ: Дніпро, 2005. 320 с.

9. Никорак О. І. *Художнє ткацтво. Гуцульщина : Історико-етнографічне дослідження*. К.: Наукова думка. 1987. 370 с.

10. Шухевич В. О. *Гуцульщина. Третя частина*. Верховина: *Гуцульщина*, 1999. 272 с.

References

1. Bilan M. S., Stelmashchuk H. H. (2000). *Ukrainskyi strii* [Ukrain folk costume]. Navchalnyi posibnyk. Lviv. : Feniks. Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, Lvivska akademiia. [in Ukrainian].
2. Choroszy J. A. (1991) *Huculszczyzna w literaturze polskiej* [Hutsul region in Polish literature]. Wrocław : INNE. [in Polish].
3. Hoshko Yu. H. (1987) *Hutsulshchyna. Istoryko-etnohrafichne doslidzhennia*. [Hutsulshchyna. Historical and ethnographic research]. Kyiv: Nauk. dumka. [in Ukrainian].
4. Hoshko Yu. H. (1976) *Naselennia Ukrainykh Karpat XV-XVIII st.: Zaselennia. Mihratsii. Pobut* [The population of the Ukrainian Carpathians of the XV-XVIII centuries: Population. Migration. Everyday life.]. Kyiv : Nauk. dumka [in Ukrainian].
5. Gudowskii J., Brykowski R., Hacquet B. (2001). *Dawne Pokucie i Huculszczyzna w opisach cudzoziemskich podróżników: wybór tekstów z lat 1795-1939* [Former Pokucie and Hutsul region in descriptions of foreign travelers: selection of texts from 1795-1939].

Warszawa: Wydawn. Akademickie Dialog. [in Polish].

6. Kotsan, V. (2012). *Narodnyi odiah hutsuliv Rakhivshchyny: XIX – persha polovyna XX st.* [Hutsuls' folk costume of Rakhivshchyna: XIX - first half of XX century]. Uzhhorod: Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi. [in Ukrainian].

7. Kotsan, V. (2016). Tradycyjne zhinoche poyasne vbrannya ukrayinciv Zakarpattya XIX – pershoi polovyny XX st. [Traditional Female Half-Length Clothes of Ukrainians in Transcarpathia (XIX – First Half of the XX ct.)] *Narodoznavchi zoshyty*, № 1. (127). 74-92. [in Ukrainian].

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ НАРОДНОГО СТРОЯ ГУЦУЛЬЩИНЫ

БИЛЕЙ-РУБАН Н. В., СЕДОУХОВА Е. В.,
ПЕТРУСЬ Л. М, ПОЛУДА С. Н.

*Мукачевский государственный
университет*

Цель. Комплексное изучение и исследование творческого наследия Гуцульщины, а именно составляющих гуцульского искусства, гуцульской обрядовой и повседневной одежды и его декора на основе музейных экспонатов, в том числе музея прикладного искусства Закарпатья в Мукачевском государственном университете, а также собственных источников.

Методика. Исследования базировались на методах системного подхода, сравнительно-исторической реконструкции народного строя, использовании искусствоведческого анализа.

Результаты. Систематизированы конкретные виды гуцульского искусства на основе анализа этнографического региона, который охватывает Гуцульщина. Выбраны и определены элементы гуцульского мужского и женского строя с обобщением его компонентов и с четким установлением особенностей отделки и декорирования в соответствии с конкретными местностями

8. Nikolaieva, T. (2005). *Ukrainskyi kostium. Nadiia na renesans.* [Ukrainian costume. Hope for the Renaissance]. Kyiv: Dnipro, 2005. 320 c. [in Ukrainian].

9. Nykorak, O.I. (1987). *Khudozhnie tkatstvo. Hutsulshchyna : Istoryko-etnografichne doslidzhennia.* [Artistic weaving. Huzulschyna: Historical and ethnographic research.] Kyiv. Nauk. dumka. [in Ukrainian].

10. Shukhevych V.O. (1999) *Hutsulshchyna. Tretia chastyna. Druhe vydannia.* [Hutsulshchyna]. Verkhovyna: Hutsulshchyna. [in Ukrainian].

ETHNOGRAPHICAL RESEARCH OF THE FOLK COSTUME OF HUTSULSHCHYNA

BILEI-RUBAN N., SIEDOUKHOVA YE.,
PETRUS L., POLUDA S.

Mukachevo state university

Purpose. Comprehensive study and research of the creative achievements of Hutsulshchyna, namely the constituent parts of Hutsul art, the Hutsul ceremonial and everyday outfits and its decor on the basis of the development of museum exhibits, in particular the Museum of Applied Arts of Transcarpathia at the Mukachevo State University, as well as its own sources.

Methodology. The research was based on the methods of comparative analysis, methods of comparative-historical reconstruction of folk costume, and art criticism analysis.

Results. Specific types of Hutsul art are systematized on the basis of analysis of the ethnographic region, which covers the Hutsulshchyna. The elements of the Hutsul male and female costume were selected and defined, with a generalization of its components and with a clear set of features of decoration and decoration in accordance with specific areas of Hutsulshchyna. The

Гуцульщини. Предложен ход анализа и исследования гуцульского народного костюма как теоретико-методологической основы для проектирования современной одежды с этноэлементами.

Научная новизна заключается в характеристике конструктивного решения составляющих комплекса гуцульского мужского и женского костюмов, элементов его декорирования и способов изготовления, как основа для художественного проектирования изделий с этностилистикой.

Практическая значимость. Такой подход позволяет переосмыслить особенности гуцульского строя и глубже изучить специфику его создания, что, в свою очередь, способствует использованию полученных результатов в методологии художественного проектирования промышленных изделий на основе этномотивов.

Ключевые слова: Гуцульщина, этноособенности, гуцульский мужской и женский костюм, декорирование, искусство.

course of studying and researching the Hutsul folk costume as a theoretical and methodological basis for the design of modern clothing with ethnoelements is proposed.

The scientific novelty consists in characterizing the constructive arrangement of the components of the Hutsul men's and women's clothing, its elements of decoration and manufacturing methods as the basis for the artistic design of products with the ethno designer component.

Practical significance. This approach made it possible to present the features of the Hutsul costume and to further explore the specifics of its creation, which in turn would facilitate the use of the results obtained in the methodology of artistic design of industrial products on the basis of ethnomotives

Keywords: *Hutsulshchyna, ethno features, Hutsul men's and women's costume, decoration, art.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Білей-Рубан Наталія Василівна, канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри легкої промисловості і професійної освіти, Мукачівський державний університет, ORCID 0000-0001-6808-5301, **e-mail:** natalija.ruban@gmail.com

Сєдоухова Євгенія Віталіївна, старший викладач кафедри легкої промисловості і професійної освіти, Мукачівський державний університет, ORCID 0000-0001-5327-3270, **e-mail:** sziveckem1972@gmail.com

Петрусь Любов Михайлівна, магістр, ORCID 0000-0002-2133-2800, **e-mail:** ljubcja.petrus@gmail.com

Полуда Світлана Нестерівна, старший викладач кафедри легкої промисловості і професійної освіти, Мукачівський державний університет, ORCID 0000-0001-6808-5301, **e-mail:** poluda1979@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Білей-Рубан Н. В., Сєдоухова Є. В., Петрусь Л. М., Полуда С. Н. Етнографічне дослідження народного строю Гуцульщини. *Art and design*. 2019. №1. С. 44-58.

Citation APA: Bilei-Ruban, N. W., Siedoukhova, Ye. W., Petrus, L. M., Poluda, S. N. (2019) Ethnographical research of the folk costume of Hutsulshchyna. *Art and design*. 1. 44-58.

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2019.1.4>